

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

SEKTÖREL DURUM ANALİZİ

NO 2

**Sorunlar ve Çözüm İnerileri
2000 – II ve 2001 - I**

3.8. Kimya Sektörü

Sektör Temsilcisi : *Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği*

Genel Değerlendirme

Türkiye Kimya Sanayi gelişmesini Cumhuriyet döneminde göstermiştir. 1950'li yıllarda sanayileşme hareketi başlamış ve kimyasal maddeye olan gereksinim doğal olarak artmıştır. Ancak 1950'den itibaren başlatılan ithalatta liberalizasyon rejimi, ihracatın ithalatı karşılamaktan uzak kalması nedeniyle, kısa bir zaman sonra Türkiye'de baş gösteren döviz darlığı kimyasal madde ithalatını zorlaştırmıştır. Bu durum özel teşebbüsü kimyasal maddeyi ülkede üretmeye yöneltmiş; ancak, Kimya Sanayi bilgiye ihtiyaç gösterdiği ve özel sektöre yabancı bir alan olduğu için, bir iki basit atölye üretiminden başka direkt yatırıma girilememiştir. Tekstil alanında boya ve yardımcı kimyasal madde satan yabancı kimya fabrikaları Türkiye'de ilk yatırımlara girişmişler, çıkarılan 6224 sayılı yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun cazibesine rağmen o tarihlerde ülkemizden döviz transferi yapılmasındaki zorluklar nedeniyle biriken alacakları olan yabancı fabrikalar yatırım yapmaktan çekinmişlerdir. Buna rağmen, geleceği parlak olan ülke pazarını kaybetmemek için Henkel, Hoechst, Bayer ve BASF gibi Alman firmaları Türk ortaklarıyla az sermaye ile ilaç ve kimya ünitelerini kurmuş ve önemli avantajlar sağlamışlardır.

Zamanla Türk özel sektörü de kimya sanayine girmiş, kurulan yabancı firmalar ise idari zorluklara rağmen tevsi yoluyla kapasitelerini ve ürün çeşitlerini artırmışlardır. Kamu kesimi ise 1970 yılında küçük kapasiteli Petrokimya tesisini Yarımca'da ve 1985 yılında da büyük kapasiteli Aliağa Petrokimya kompleksini kurmuş ve işletmeye açmıştır. Bu gelişmeleri takiben 1972 ile 1990 yılları arasında Türkiye'de çeşitli ölçeklerde fabrikalar işletmeye açılmıştır.

Diğer temel sektörlerde olduğu gibi kimya sektöründe de hem nihai ürünler hem de ara ürünler üretilmektedir. Ülkemizde sanayi geliştikçe kimyasal girdilere olan gereksinim de artmıştır. Dolayısıyla kimya sanayinin ara girdi üretimi zamanla büyük önem kazanmıştır. UNIDO'nun bir anketine göre bu tür kimyasal spesiyalitelerin adedi 80.000'ler civarındadır.

1998 yılı itibariyle Türkiye Kimya Sanayinin genel görüntüsü Tablo.3.5'de sunulmaktadır.

Tablo 3.5. Kimya Sanayi Genel Görünüm

1	Türkiye Sanayi Üretimi İçinde Kimya Sanayinin payı	%8.4
2	Üretimin Yurtiçi Talebi karşılama oranı	%62.0
3	Yurtiçi Talebin İthalatla karşılama oranı	%38.0
4	İhracat / Üretim oranı	%9.5
5	İhracatın Toplam İthalatı karşılama oranı (İhracat/İthalat)	%16.0

Türkiye Kimya sanayinde faaliyet gösteren firmaların sayısını belirtmek son derece zordur. İrili ufaklı binlerce firma ve atölye bulunmaktadır. Burada dikkat çekici konu, Türkiye'deki tarifine göre sektörün yüzde 89'u Küçük ve Orta ölçekli (KOBİ) firmalardır. Yaklaşık olarak aynı yapı Avrupa birliğinde de mevcuttur. Sektörün temel ekonomik verileri Tablo 3.6'da, Avrupa Birliği ve diğer ülkelerle olan karşılaştırılması ise Tablo 3.7'de sunulmuştur. Tablo 3.7'den görüleceği gibi Türk Kimya Sanayi üretimi, Danimarka, Finlandiya, Avusturya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerden fazladır.

Tablo 3.6. Kimya Sanayi Temel Ekonomik Göstergeleri

Toplam Kimya Sanayi	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Üretim (Milyon US\$)	6332	5016	7352	8983	10836	8500	6000*
İstihdam (Kişi)	40000	41000	42400	45000	46000	45000	45000

Tablo 3.7. Avrupa Ülkelerinde Sektörel Üretim

Avrupa Ülkeleri	Üretim, 1999, Milyon EURO
Almanya	97.161
Fransa	73.176
İngiltere	46.734
İtalya	45.655
Belçika	33.081
İspanya	28.459
Hollanda	26.546
İrlanda	21.819
İsveç	8.834
TÜRKİYE	7.650
Danimarka	5.505
Finlandiya	4.694
Avusturya	4.639
Portekiz	3.563
Yunanistan	2.637

İki alt sektöre bakıldığında, boya sanayinde mevsimin yaklaşmakta olduğu söz konusu olmasına rağmen talebin hala olmadığı, halen bayiler tarafından fabrikalardan boya istenmediği, bayideki stokların azalmasına rağmen mal talebinde bulunulmadığı görülmektedir. Zira mücadele ilaçları talebinde de ciddi boyutta azalma olduğu, fiili kapasite kullananlarda ciddi azalmalar olduğu görülmektedir. Kimya sanayinde genelde kapasite kullanımı, talepteki ciddi azalmadan dolayı yüzde 50'lere düşmüştür.

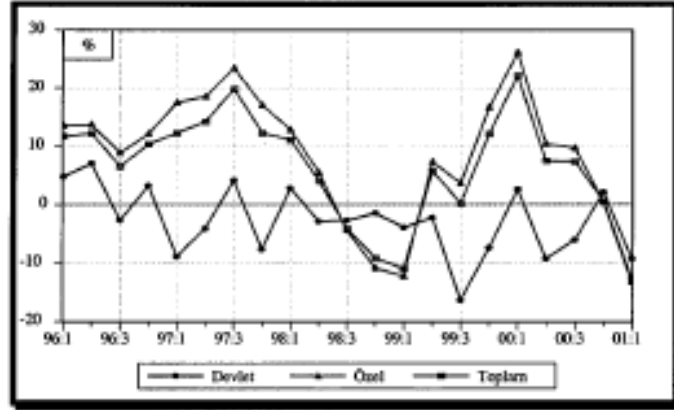
Türk Kimya Sanayi 2000 yılında genel ekonomik konjektüre bağlı bir trend göstermiştir. Ekonomiyi etkileyen olumsuz faktörlere bakıldığında, 1999 yılında Ağustos ve Kasım aylarında yaşanan deprem facialarının getirmiş olduğu etkilerin 2000 yılının ilk aylarına sarkması, 1999 yılındaki Rusya krizinin etkilerinin ilk aylarda giderilememesi, ham petrol fiyatlarının çok yukarılarda seyretmesi ve 2000 yılının Kasım ayında yaşanan finansal kriz gibi faktörler sayılabilir.

Kimya sektörünün yukarıda değinilen faktörlerden etkilenmesi aşağıda alt sektörler bazında örneklenmektedir. Deprem faciası sonucu yeniden yapılanmanın kimya sanayine etkilerine örnek olarak hareketlenmesi beklenen inşaat sektörünün bu atılımında bir çok nedenden dolayı tahmin edilen seviyeye ulaşmaması, sektöre girdi veren boya, inşaat kimyasalları gibi alt sektörlerin tahmin edilen düzeye ulaşmasını engellemiştir. Bu trend 2000 yılının neredeyse ortalarına kadar sürmüştür.

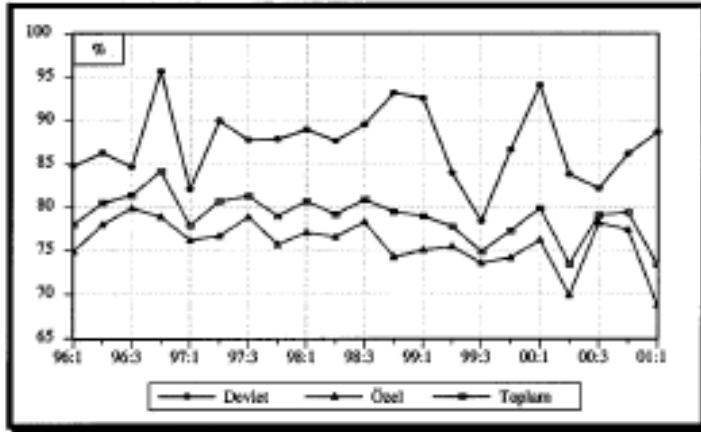
Rusya krizinin etkileri 1999 yılında da özellikle deri kimyasalları konusunda etkilerini devam ettirmiştir. Petrokimya ürünleri maliyetleri, ham petrol fiyatlarının yüksek artış göstermesi nedeniyle önceden planlanamayan boyutlara çıkmıştır. Yılın ortalarına doğru toparlanmaya başlayan hatta eksilerden sıfıra yakın bir gelişme trendine giren sektör Kasım 2000 finansal krizi nedeniyle yeniden eksilere doğru yönelmiştir.

Dış ticarete ise, sürdürülen ekonomik istikrar politikası gereği olarak uygulanan kur çıpasına dayalı döviz politikasına rağmen 2000 yılı enflasyon hedeflerine ulaşamaması ve hedeflere ulaşabilmek için TL'nin reel değer kazanması, Euro'nun Dolar karşısında beklenenden fazla düşüşü ihracatın gerilemesine, ithalatın ise artmasına neden olmuştur.

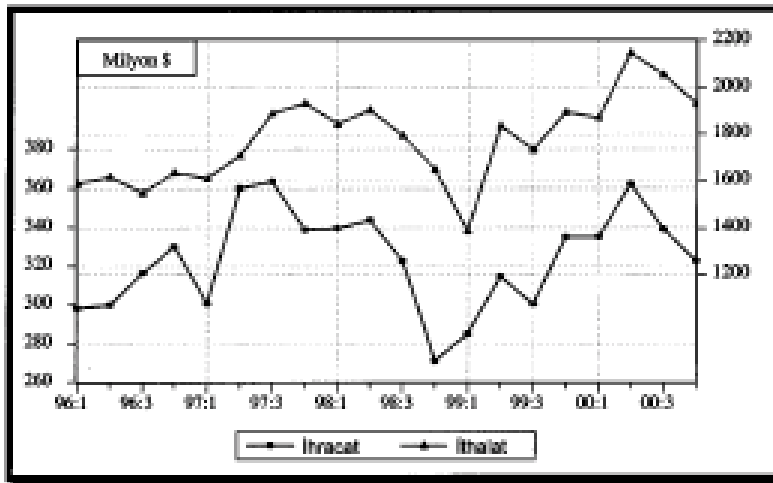
Kasım 2000 krizinden iki buçuk ay sonra gelen ikinci kriz nedeniyle, Kasım krizi sonrası belirtmiş olduğumuz, kimya sektörü ile ilgili etkilerin daha da derinleştiği ve büyüme hızının yüzde -2 veya yüzde -3 seviyelerine kadar inebileceği tahmin edilmektedir. İkinci altı ay için olumlu beklentilerin en aza indiği, yabancı sermaye girişi beklentilerinin azaldığı görülmektedir.

Grafik 3.21. Kimyasal Madde Ürünleri İmalatı, Sanayi Üretim Endeksi, Yıllık Artış

Grafik 3.22. Kimyasal Madde Ürünleri İmalatı, Kapasite Kullanım Oranı

Grafik 3.23. Kimyasal Madde Ürünleri İmalatı, Dış Ticaret

Sektör sorunları ve çözüm önerileri

- Sektörün genel ekonomik konjonktürden kaynaklanan sorunların yanı sıra kendine özel sorunları vardır. Araştırma ve geliştirmedeki gerilik ve buna bağlı olarak da inovasyon (yenilik) yapılamaması, eğitimin sanayiye yatkın olmaması, sermaye yetersizliği, yabancı sermayenin yeterince doğrudan yatırım yapmaması ve özelleştirme sektörün karşı karşıya bulunduğu genel sorunlardır.
- Kimya sanayi üretim süreci içerisinde çevreyi kirleten en önemli sanayidir. Ayrıca, sektörün müşterilerinin kullanmış olduğu kimyasallar da çevreyi kirletmektedir. Kullandığı ham maddelerin ve ürünlerinin taşınması ve depolanması, üretimden kaynaklanan hava, su ve toprağa yapılan emisyonlar çevreye zarar vermektedir. Ayrıca meydana gelebilen kazalar da göz önünde bulundurulursa kimya sanayi 1984 yılından beri çok geniş bir programa tabi tutulmaktadır. İnsan sağlığı, teknik emniyet ve çevrenin korunmasında sürekli gelişme göstermek için sanayicinin yapmış olduğu gönüllü bir girişim olan ve "Responsible Care" adı altında Kanada'da çıkmış olan program tüm sanayi ülkelerindeki Kimya Sanayicileri Dernek ya da federasyonları tarafından çeşitli isimler altında uygulanmaktadır. Program, Türkiye'de Türkiye Kimya Sanayicileri derneği tarafından "Üçlü Sorumluluk" ismiyle tatbik edilmektedir. Türkiye'de 1993 yılında işe başlanmıştır ve büyük kimya tesislerinde ciddi şekilde uygulanmaktadır. Yaşanan son deprem felaketleri, uygulamanın ne kadar önemli olduğunu bir daha ortaya koymaktadır. Şu an için sadece Türkiye Kimya Sanayicileri derneği üyelerince uygulanmakta olan bu gönüllü girişimin tüm sektöre yayılması gerekmektedir. Çevre ihracatta tarife dışı engellerin temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, çevrenin korunması için gereken tedbirleri almayan kimya fabrikaları, ileride ihracatta dışlanabilme tehlikesiyle karşılaşacaktır. Bugün, çevre rekabet gücünün bir parçasıdır. Çevre için gerekli tüm tedbirler alınmalıdır. Devletin çevre destek programlarını geliştirmesi ve artırması, denetimi etkin kılması gerekli görülmektedir.
- Türk kimya sanayi, diğer ülkelerle yapılan mukayesesinde görüleceği gibi halen bir çok ülkenin gerisinde yer almaktadır. Bunun tek çözümü yatırım ve üretimdir. Türkiye'de, özellikle kimya sanayi yatırımları çok büyük bürokratik engellerle karşılaşmaktadır. Sektörde yer seçimi, çevre altyapısı ve uygulamada karşılaşılan bürokratik engeller teknoloji, sermaye ve teknik eleman sorunlarından önce gelmektedir. Dünyadaki rakiplerle rekabet edebilmenin tek yolu eşit çerçeve koşullara sahip olmaktır. Avrupa'ya bakıldığında, her türlü alt yapısı (ulaşım, iletişim, atık tesisleri v.s.) hazır, tesislerin kapısına kadar pipe-line'larla ham madde getiren ve çok ucuz fiyat ve vergiden muafiyet ve buna benzer avantajlarla donatılmış bir çok

“ihtisaslaşmış organize sanayi” bölgesi görülmektedir. Yabancı sermayenin burada sağlanan imkanları bırakıp, Türkiye’ye gelerek yatırım yapması beklenmemelidir. Türkiye’nin sanayileşme konusunda bir karar vermesi gerekmektedir. Ülkenin haritası üzerinde sanayi lekeleri yerleştirilmeli ve gerek kimya sektörü ve gerekse diğer sektörler önümüzdeki yıllar için yatırımlarını bu planlara göre değerlendirmelidirler.

- Dünyanın en ucuz ulaşımı olan ve rekabet edebilirlikte çok önemli bir faktör olan deniz ulaşımı, ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olmasına rağmen istenen seviyede değildir. Genel anlamda liman hizmetleri son derece pahalı ve yetersizdir. Bunun kesinlikle bir çözüme ulaştırılması gerekmektedir. Kurulacak “ihtisaslaşmış organize sanayi bölgeleri” ya da haritaya göre yapılacak olan “sanayi lekeleri” bu ulaşımdan mahrum bırakılmamalıdır. Fransa’daki Fos-sur-Marseille denizin kıyısında kurulmuş bir organize sanayi bölgesi kompleksidir. Belçika’daki Anvers Bölgesi, Hollanda’daki bölgeler bunlara örnek olarak gösterilebilir.